

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК: 811.111'25:821.111 -3.08

БЕРЕЖНА М.В.

(Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій)

ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ С. МАЄР “СУТІНКИ”)

У статті розглядаються основні проблеми художнього перекладу, які виникають при перекладі роману “Сутінки” з англійської мови українською. Продемонстровано необхідність збереження не лише змісту оригінального тексту, але і його форми. Розглянуто основні стилістичні домінанти авторського стилю С. Маєр.

Ключові слова: авторський стиль, стилістичні засоби, перекладацькі рішення, художній переклад.

Бережная М.В. Проблемы художественного перевода (на материале романа С. Майер “Сумерки”). В статье рассматриваются основные проблемы художественного перевода, которые возникают при переводе романа “Сумерки” с английского языка на украинский. Продемонстрирована необходимость сохранения не только содержания оригинального текста, но и его формы. Рассмотрены основные стилистические доминанты авторского стиля С. Майер.

Ключевые слова: авторский стиль, стилистические приемы, переводческие решения, художественный перевод.

Berezhna M.V. The Problems of Literary Translation (based on the novel *Twilight* by S. Meyer). The article deals with the main problems facing the interpreter who translates the *Twilight* novel from English into Ukrainian. The paper demonstrates the necessity to render both the content of the original text and its form. It presents some dominant stylistic components of the author’s style.

Key words: author’s style, stylistic devices, translator’s decisions, literary translation.

Цикл романів “Сутінкова сага” американської письменниці С. Маєр є прикладом сучасного світового бестселера, що вийшов накладом в сто мільйонів книжок і перекладений на п’ятдесят мов. Дослідження романів є актуальним через сучасність і самого матеріалу, і практичних підходів до його перекладу. Як зазначав ще А.В. Федоров, дослідження перекладів художньої літератури базується на глибокому стилістичному аналізі матеріалу [Федоров 2002, с. 234]. І в сучасних роботах з художнього перекладу необхідність збереження ідіостилу автора, особлива увага до перекладу реалій, власних імен, гри слів і метафор не ставиться під сумнів [Казакова 2006, с. 4]. Проте, це відбувається в теорії, на практиці – спостерігаємо орієнтацію на зміст та ігнорування форми, а звідси – необхідність вкотре звертатися до прописаних істин.

Мета роботи: визначити основні проблеми художнього перекладу, що виникають при перекладі роману “Сутінки” українською мовою. **Завдання:** 1) встановити головні способи реалізації авторського стилю С. Маєр в романі; 2) прослідити перекладацькі рішення щодо означених стилістичних домінант і вплив прийнятих рішень на текст перекладу; 3) запропонувати власні рішення означених проблем.

Предмет дослідження – стилістичні складові авторського стилю С. Маєр, **об’єкт** – особливості їх реалізації в оригінальному творі і проблеми відтворення мовою перекладу. В роботі досліджено переклад О. Федорченко.

Результати роботи коротко можна викласти наступним чином: 1) стилістика твору продиктована його змістом: головна тема першої книги – протиставлення персонажів як біологічних видів, що реалізується через використання великої кількості антитез, паралельних конструкцій, оксюморонів і літот; 2) серед стилістичних засобів для створення художнього образу домінують характеристичні імена, повтори, метафори і гра слів; 3) в перекладі авторські засоби часто замінені описовим перекладом чи формальними відповідниками, що призводить до втрати яскравості авторської думки і переклад зводиться до передачі змісту подій.

Головним персонажем роману і розповідачем історії є Белла Свон –середньостатична американська тінейджерка. Вона закохується в красунчика місцевої школи Едварда Каллена, який виявляється вампіром. Імена головних персонажів – характеристичні: *Bella* у перекладі з італійської “прекрасна”, *Swan* у перекладі з англійської “лебідь”. Головна героїня невисокої думки про свою зовнішність (як і має бути у підлітка), але для її обранця вона – найгарніша дівчина. Крім того, роман – сучасна інтерпретація казки “Красуня і чудовисько”, а звідси й ім'я. Прізвище – авторський натяк на майбутнє Белли, яка одного дня має переродитися прекрасною вампіркою, як гидке каченя – лебедем. До того ж лебідь – символ вічного кохання, аби читач не сумнівався в тому, що кохання у сімнадцять

може бути коханням на все життя. *Edward* – ім'я джентльмена в стилі романів минулого сторіччя а-ля Джейн Остін, які полюбає Белла. Прізвище *Cullen* походить від англійського слова на позначення відходів, продукції низького сорту. По-перше, самі Каллени ненавидять свою природу і вважають себе проклятими істотами; по-друге, інші представники їхнього виду вважають їх нижчими і слабшими за себе, бо Каллени харчуються кров'ю тварин, а не людей.

Втім, не лише головні персонажі мають промовисті імена: Розалія (від *rose* “роза”) – уособлення краси, Еммет (“мураха”) – уособлення сили, Аліса – дівчинка з казок Л. Керрола, яка бачила те, чого інші не могли, адже наша Аліса бачить майбутнє. Втім, не лише антропоніми характеризують своїх власників. Назва містечка, куди переїжджає головна героїня і зустрічає своє кохання – Форкс/*Forks* “розвилка на дорозі”. Ім'я доволі промовисте, оскільки тут персонажі стоять на перепутті: він – вбити дівчину і напитися її крові чи тікати світ за очі, аби врятувати її і себе; вона – забути про нього і не намагатися розкрити його таємницю або довірившись своїм почуттям, пов'язати долю з таємним світом. Перелік характеристичних імен роману цим далеко не вичерпаний. Перекладач приймає рішення (доволі поширене) зберегти звукографічну оболонку імені для впізнання персонажів різномовними читачами. Тому, в перекладі бачимо формальні відповідники (як правило, транскрипцію) імен, які за невеликим виключенням, не дають змоги читачеві перекладеного твору побачити прозорих натяків С. Маєр. Серед найпростіших способів подолання проблеми: експлікація (у зносках чи в самому тексті).

Інший засіб, що створює подібний ефект (підказку щодо розвитку майбутніх подій і долі головних персонажів) – гра слів. Авторка використовує в різних частинах тексту двозначні висловлювання. Так, вже на перших сторінках зустрічаємо наступну самооцінку головної героїні:

Англ.: I didn't relate well to people my age. Maybe the truth was that I didn't relate well to people, period. [Meyer 2005, p. 16].

Укр.: Я не вміла знаходити спільну мову з людьми свого віку. І, правду кажучи, не свого теж - час від часу. [Маєр 2009, с. 11].

В оригіналі розуміємо його двозначно: не вмію спілкуватися з людьми, де логічний наголос припадає на “не вмію спілкуватися” або на “з людьми”. Друге значення пояснюється майбутніми подіями, коли найкращими подругами і коханим хлопцем для Белли стануть не люди, а вампіри. В якості перекладацького відповідника, який зберігає цю двозначність, можна запропонувати: *Я ніколи не вміла спілкуватися з людьми мого віку. Може, правда в тому, що я не вміла спілкуватися з людьми, і крапка.*

Також для створення мовленнєвої характеристики головної героїні С. Маєр використовує метафори, повтори, оказіоналізми та інші стилістичні засоби. Розглянемо декілька прикладів:

Англ.: That was comforting... and boring. [Meyer 2005, p. 21].

Укр.: Це заспокоювало і... навіювало нудьгу. [Маєр 2009, с. 15].

В наведеному прикладі бачимо повтор на морфологічному рівні. В перекладі він частково зберігається (шляхом використання двох дієслів недоконаного виду у формі минулого часу). Однак, використання іменникового звороту замість одного дієслова майже повністю нівелює ефект. Оскільки мова йде про те, що Белла збиралася повторно використати старі твори з англійської літератури, а не писати нові, можна запропонувати такий відповідник: *Це було просто... і нудно.*

Наступний приклад:

Англ.: ...his tone implied something more – that they weren't allowed; they were prohibited. [Meyer 2005, p. 136].

Укр.: ...поміж слів прозвучало: тут їм не місце, їм заборонено приходити сюди. [Маєр 2009, с. 95].

Повтор реалізується у вигляді анафори на синтаксичному рівні і епіфори на морфологічному. В перекладі повтор втрачено. Можна запропонувати: *...але в тоні його вчувалося: тут бути їм не дозволено, тут бути їм заборонено.*

Наведемо приклад використання метафори:

Англ.: The constant whooshing of the rain and wind across the roof wouldn't fade into the background. [Meyer 2005, p. 16].

Укр.: Постійне шипіння дощу на даху й завивання вітру за вікном не стихало ні на мить. [Маєр 2009, с. 11].

Для збереження авторської думки у вигляді метафори можна було би використати майже буквальный переклад: *Постійне шелестіння дощу і вітру на даху ніяк не хотіло стихнути до фонового шуму.* Адже дослівний переклад, як вважає П. Ньюмарк, – це перший крок перекладу, і гарний перекладач відмовиться від буквального перекладу тільки в тому випадку, коли він є абсолютно неприйнятним [Newmark 2003, с. 76].

Розглянемо наступний приклад:

Англ.: Charlie gave me an awkward, one-armed hug... [Meyer 2005, p. 10]

Укр.: Чарлі незграбно пригорнув мене однією рукою... [Маєр 2009, с. 8]

В оригіналі бачимо використання прикметника, що okazіонально комбiнується з іменником *hug* “обійми”. В перекладі застосовано модуляцію і передано лише зміст. У варіанті “*Чарлі пригорнув мене до себе одноруко і незграбно*” використано okazіональний прислівник “одноруко”, авторський засіб збережено.

Оксюморон можна вважати засобом, що одночасно слугує трьом цілям: якнайяскравіше описати персонаж, продемонструвати боротьбу двох сутностей і протиставити природу головних героїв. Адже, з одного боку Едвард – страшний монстр, вампір, що п’є кров, а з іншого – привабливий молодий чоловік, що намагається боротися зі своїм інстинктом і залишатися людиною:

Англ.: His face startled me – his expression was torn, almost pained, and so fiercely beautiful... [Meyer 2005, p. 242].

Укр.: ...вражена його обличчям. Від погляду на засмучене, вистраждане і до жорсткості прекрасне лице... [Маєр 2009, с. 170].

Видається доцільним замінити “до жорсткості прекрасне” на “*моторошно прекрасне*” для збереження оксюморона і загального враження від персонажа.

В наступному прикладі бачимо подібний засіб:

Англ.: “Won’t you tell me?” he asked... with a shockingly tempting smile. [Meyer 2005, p. 100].

Укр.: - Ти мені не скажеш? – запитав він... із неймовірно спокусливою посмішкою. [Маєр 2009, с. 70].

Словосполучення “неймовірно спокуслива” передає лише зміст повідомлення, а не його форму. Можна запропонувати варіант “*страшенно спокуслива*”.

До стилістичних засобів, що опосередковано увиразнюють ідею протиставлення природи персонажів, також відносимо літоту:

Англ.: I realized Mike wasn't sitting in his usual seat next to me. I felt a twinge of guilt. But he and Eric both met me at the door as usual, so I figured I wasn't totally unforgiven. [Meyer 2005, p. 96].

Укр.: ...я помітила, що Майк не сидів поруч, як завжди. Совість зашипіла всередині. Але вони з Еріком звично зустріли мене біля дверей, тому я дійшла висновку, що маю надію на прощення. [Маєр 2009, с. 67].

Антонімічний переклад, характерний при відтворенні цього стилістичного засобу, передає лише суть повідомлення. Для збереження авторської стилістики можна запропонувати: *Я помітила, що Майк не сидить біля мене на своєму звичайному місці. Почуття провини захлиснуло мене. Та потім вони з Еріком, як і завжди, зустріли мене біля дверей і я зрозуміла, що вони не змогли мене не пробачити.*

В наступних прикладах поєднуються антитези і паралельні конструкції:

Англ.: So few questions had been answered in comparison to how many new questions had been raised. [Meyer 2005, p. 105].

Укр.: Я отримала відповіді на замало запитань у порівнянні з тим, скільки з’явилося нових [Маєр 2009, с. 74].

В перекладі, як правило, зберігається лише протиставлення, оскільки зміст повідомлення загалом відтворюється. Однак, форма паралельних конструкцій, яка в оригінальному творі робить антитезу яскравішою, в перекладі – втрачається. Можна запропонувати: *Так мало питань зникло і так багато нових питань з’явилося.*

Наступний приклад:

Англ.: Mike looked resentful; Angela looked surprised... [Meyer 2005, p. 106].

Укр.: Майк мав ображений вигляд, Анжела була здивована... [Маєр 2009, с. 74].

Запропоновано: *Видавалося, що Майк - ображений, Анжела – здивована...*

Ще один приклад:

Англ.: His faint smile was mocking; his eyes were still tight. [Meyer 2005, p. 190].

Укр.: ...на губах грала тiнь глузливої посмішки, очі дивилися напружено. [Маєр 2009, с. 132].

Можна запропонувати: *На його губах – глузлива посмішка, в його очах – напруга.*

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дослідження для перекладознавства завжди актуальна і **перспективи** подальших досліджень полягають у розширенні фактичного матеріалу, поглибленні аналізу, залученні інших пар досліджуваних мов.

Література

Казакова О.В. Особенности художественного перевода / О.В. Казакова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 160 с. Маєр С. Сутінки / С. Маєр; пер. з англ. О. Федорченко. – К.: КМ Publishing, 2009. – 384 с. Федоров А. В. Основы общей теории

перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – М.: Высш.шк., 1983. – 303 с. Meyer S. Twilight / S. Meyer. – New York: Little, Brown and Company, - 2005. – 544 p. Newmark P. A Textbook of Translation / Peter Newmark. – New York – London – Toronto – Sydney – Tokyo: Prentice Hall International (UK) Ltd., 2003. – 292 p.

УДК: 811.133.1'373.7

ВИГНАНСЬКА І.М.

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

LES NOMS PROPRES DE LA BIBLE ET LEUR INTERPRÉTATION EN LANGUE FRANÇAISE

Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування біблійних власних назв, специфіка їх перекладу на французьку мову. Досліджено характер процесу відтворення біблійної власної назви в тексті Біблії, а також з'ясовано джерела утворення нових власних назв.

Ключові слова: біблійна власна назва, калька, антропонім, мова перекладу, мова оригіналу.

Вигнанская И.М. Les noms propres de la Bible et leur interprétation en langue française. В исследовании проанализировано особенности функционирования библейского имени собственного, специфика их перевода на французский. Исследовано характер процесса воспроизведения библейского имени собственного в тексте Библии, а также определено источники создания новых имен собственных.

Ключевые слова: библейское имя собственное, калька, антропони, язык перевода, язык оригинала.

Vygnanska I.M. Biblical proper name and their interpretation in French The object of the research is the analysis of the peculiarities of functioning of Biblical proper name and the specificity of their translation into French. The nature of the interpretation of Biblical proper name has been examined and the sources of creating news proper names have been looked into.

Key-words: biblical personal name, calque, anthroponyme, target language, source language.

Le but de cet article est de donner pour chaque mot de la Bible, le sens français le plus proche du sens hébreu. L'utilisateur d'une Bible en traduction française se trouve dans une situation à la fois semblable à celle de l'utilisateur de toute traduction d'un livre étranger, et en même temps différente, la différence étant la conséquence de deux données spécifiques à la traduction biblique. La première de ces données consiste dans le grand éloignement entre les langues française et hébraïque et d'une façon plus générale, entre les "visions du monde" véhiculées diversement par le français et par l'hébreu [Coppens 1976, p. 99]. L'hébreu c'est une langue sémitique qui privilégie sa charpente consonantique autour de laquelle viennent se placer les voyelles (dans la version massorétique). Le changement des voyelles produit un sens neuf et l'écriture déficiente ainsi que la difficulté de transcription provient de ce que l'hébreu connaît une série de consonnes sans équivalent dans les langues indo-européennes. Le nom propre du Dieu d'Israël est YHWH. Soit quatre consonnes en hébreu. Quand les Massorètes élaborent le système de vocalisation, par adjonction de points et de traits, ils portent donc sur ces quatre lettres, les voyelles du mot Adonaï. Dans la traduction grecque de la Bible hébraïque (la Septante), le nom YHWH est rendu par kyrios, ce qui signifie Le Seigneur. Quand à la fin du siècle dernier, les exégètes catholiques sont autorisés à traduire d'après l'hébreu, ils ont cherché à transcrire le nom divin YHWH ce qui donne le fameux Jéhovah. Aujourd'hui, des versions catholiques ont opté pour Yahvé ou Iahvé. Des spécialistes pensent aujourd'hui que l'on devrait plutôt prononcer Yahou. On peut objecter que, dans la mentalité hébraïque, on attachait beaucoup d'attention au sens des noms propres. Cependant personne n'aurait l'idée de traduire systématiquement le nom Esaü par Velu ou celui de Jacob par Talon, alors même que la Bible explique pourquoi ils reçoivent leur nom. La seconde donnée relève de ce que les traductions bibliques sont fixées dans leurs éléments principaux, et même figées pour bon nombre d'entre elles, en particulier en ce qui concerne les noms propres : il n'est guère concevable, depuis que le latin s'écrit Jeremiah, de nommer Jérémie → jérémiade (faire le Jérémie (se plaindre)) alors qu'on pourrait recourir à Dieu est exalté. Et ce n'est guère que des audacieux qui osent remplacer Adam par le Glébeux et Jésus-Christ fils de Dieu {Me 1,1} par Iéshoua' messie bèn Elohim [Bossard 1959, p. 61].

Ces prémisses sont trop brèves, mais il n'est pas nécessaire de s'attarder sur le lien indissoluble entre l'expression linguistique, le mode de pensée et la culture. Lorsque qu'on utilise Moïse ou Jésus, approximations phoniques de MoSHèH et de YéSHûa on ne saisit pas ce que le rédacteur hébreu transmettait à ses lecteurs, à savoir Sauvé des eaux et Il libère. Nul ne nierait, qu'il y ait dans les noms français figés sur les formes grecques, perte substantielle par rapport aux formes hébraïques: même si l'usure des mots pouvait être importante en hébreu biblique, quant à leur phonétisme comme à leur sémantisme, la "nébuleuse" est absente des traductions françaises.

Or dans les milieux juifs l'usage était fréquent de traduire les noms propres d'hébreu en grec ou en latin. C'est